

УДК 334.758.4:338
JEL: Q13, R52

Євген Данкевич

*Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В КОНТЕКСТІ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ЕКОНОМІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ВЕКТОРИ

Мета. Метою статті є обґрунтування підходів до розробки економічних та екологічних векторів стратегії розвитку аграрного сектору економіки в контексті міжгалузевої інтеграції.

Методологія / методика / підхід. Методологічним інструментарієм дослідження є системний метод наукового пізнання економічних явищ і процесів. Для уточнення сутності категорії «міжгалузева інтеграція», «стратегія» використано абстрактно-логічний метод. З метою оцінки рівня розвитку інтеграції та ефективності використання інтегрованими формуваннями ресурсів застосовано метод аналізу. На основі методу прогнозування ідентифіковано загрози й можливості розвитку міжгалузевої інтеграції з одночасним зіставленням потенційних сильних і слабких сторін інтегрованих формувань та оцінкою їх конкурентних позицій у довгостроковому та короткостроковому періоді.

Результати. Із позиції системного підходу обґрунтовано теоретико-методологічні та прикладні аспекти стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки через призму організаційних, економічних та екологічних чинників. Показано динаміку капіталізації інтегрованих формувань та ефективність налагодження замкнутих циклів виробництва продукції в умовах міжгалузевої інтеграції.

Оригінальність / наукова новизна. Удосконалено напрями інституційних змін у державній політиці в контексті стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції. Розроблено пропозиції щодо формування міжгалузевих зв'язків в інтегрованих підприємствах.

Практична цінність / значущість. На прикладі діяльності інтегрованих формувань («Кернел Холдинг», «Миронівський хлібопродукт» та «Астарта Холдинг») обґрунтовано, що результатом реалізації запропонованої стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції стане синергетичний ефект, який визначено, як збільшення ефективності діяльності інтегрованих формувань у результаті об'єднання окремих частин в єдину систему.

Ключові слова: міжгалузева інтеграція, стратегія, розвиток, ефективність, конкурентоспроможність, управління, екологізація виробництва.

Yevgen Dankevych

*Zhytomyr National Agroecological University
Ukraine*

AGRICULTURAL DEVELOPMENT STRATEGY IN THE CONTEXT OF INTER-SECTORAL INTEGRATION: ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL VECTORS

Purpose. The purpose of this article is to study the approaches to the development of economic and environmental vectors of the strategy of development of the agrarian sector of the economy in the context of inter-sectoral integration.

Methodology / approach. The methodological tool of research is the systematic method of scientific knowledge of economic phenomena and processes. To clarify the essence of the category «inter-sectoral integration», «strategy», an abstract-logical method was used. In order to assess the level of integration and efficiency of using integrated resource formations, the method of analysis has been used. On the basis of the forecasting method, the threats and opportunities for the development of inter-sectoral integration with the simultaneous comparison of the potential strengths and weaknesses of the integrated formations and the assessment of their competitive positions in the long-term and short-term period are identified.

Results. The theoretical, methodological and applied aspects of the strategy of development of inter-sectoral integration in the agrarian sector of the economy through the prism of organizational, economic and environmental factors are substantiated from the position of the system approach. The dynamics of the capitalization of integrated formations and the efficiency of the establishment of closed production cycles in the conditions of inter-sectoral integration are shown.

Originality / scientific novelty. The directions of institutional changes in the state policy in the context of the strategy of development of inter-sectoral integration have been improved. Proposals on the formation of inter-branch links in integrated enterprises have been developed.

Practical value / implications. As an example of the activities of integrated formations («Kernel Holding», «Myronivsky Hliboproduct» and «Astarta Holding»), it is substantiated that the result of the implementation of the proposed strategy for the development of inter-sectoral integration will be a synergistic effect, which is defined as an increase in the efficiency of integrated formations as a result of the association of individual parts into a single system.

Key words: integration, strategy, development, efficiency, competitiveness, management, ecologization of production.

Евгений Данкевич

*Житомирский национальный агроэкологический университет
Украина*

СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА В КОНТЕКСТЕ МЕЖОТРАСЛЕВОЙ ИНТЕГРАЦИИ: ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ВЕКТОРЫ

Целью статьи является изучение подходов к разработке экономических и экологических векторов стратегии развития аграрного сектора экономики в контексте межотраслевой интеграции.

Методология / методика / подход. Методологическим инструментарием исследования является системный метод научного познания экономических явлений и процессов. Для уточнения сущности категории «межотраслевая интеграция», «стратегия» использован абстрактно-логический метод. С целью оценки уровня развития интеграции и эффективности использования интегрированными формированиями ресурсов применен метод анализа. На основе метода прогнозирования идентифицированы угрозы и возможности развития межотраслевой интеграции с одновременным сопоставлением потенциальных сильных и слабых сторон интегрированных формирований и оценке их

конкурентных позиций в долгосрочном и краткосрочном периоде.

Результаты. С позиции системного подхода обоснованы теоретико-методологические и прикладные аспекты стратегии развития межотраслевой интеграции в аграрном секторе экономики сквозь призму организационных, экономических и экологических факторов. Показано динамику капитализации интегрированных формирований и эффективность замкнутых циклов производства продукции в условиях межотраслевой интеграции.

Оригинальность / научная новизна. Усовершенствованы направления институциональных изменений в государственной политике в контексте стратегии развития межотраслевой интеграции. Разработаны предложения по формированию межотраслевых связей в интегрированных предприятиях.

Практическая ценность / значимость. На примере интегрированных формирований («Кернел Холдинг», «Мироновский хлебопродукт» и «Астарта Холдинг») обосновано, что результатом реализации предложенной стратегии развития межотраслевой интеграции станет синергетический эффект, который определен, как увеличение эффективности деятельности интегрированных формирований в результате объединения отдельных частей в единую систему.

Ключевые слова: межотраслевая интеграция, стратегия, развитие, эффективность, конкурентоспособность, управление, экологизация производства.

Постановка проблеми. Галузі аграрного сектору економіки тісно пов'язані між собою. Однак через ряд суб'єктивних та об'єктивних причин, ці зв'язки порушено й мають вони переважно випадковий, стихійний характер. Така відособленість в умовах ринкової економіки уповільнює розвиток сільськогосподарського виробництва, знижує конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників. Об'єктивно є необхідність поглиблення інтеграційних процесів, формування цілісної господарської системи в аграрній сфері, найбільш адаптованої до умов ринкового середовища, з урахуванням мотивів та інтересів учасників інтегрованого формування. Невирішені проблеми в цій сфері зумовлюють необхідність змін методологічного підходу до розгляду міжгалузевих відносин: від теоретичних основ до проектування відповідних заходів та оптимальної моделі, яка б поєднувала економічне підґрунтя з формами організаційного забезпечення.

Для розв'язання проблем планування теорія та практика сучасного менеджменту пропонує використовувати стратегічне управління процесами на коротко- та довгостроковий періоди. З економічного погляду стратегію найчастіше ототожнюють із заходами, що дають змогу зміцнити конкурентну позицію та збільшити власні можливості. Стратегію розглядають як план досягнення мети, до якої необхідно наблизитися. Найчастіше за зразок для досягнення цієї мети беруть успішного суб'єкта господарювання, аналізують його позитивні сторони діяльності й намагаються скористатися його досвідом.

Розробляючи стратегію для певної галузі чи сектору економіки, особливо коли це відбувається для аграрної галузі, важливо, щоб вона не була зафіксованим планом. Стратегія повинна враховувати різні варіанти зміни зовнішнього середовища. Економічно та екологічно збалансована стратегія

розвитку аграрного сектора дозволяє здійснювати координацію виробничої діяльності відповідно до зовнішніх і внутрішніх впливів, що особливо актуально в умовах стрімкого нарощування аграрного виробництва, його впливу на весь розвиток економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії та практики розвитку міжгалузевої інтеграції обґрунтовано в працях багатьох учених. Наприклад, І. Артеменко досліджувала стратегію концентрації виробництва в аграрних підприємствах України [1]; В. Дияк, О. Ляшенко вивчали специфіку формування конкурентної стратегії підприємств аграрного сектора на зовнішньому ринку [2]; А. Дунська досліджувала концептуальні схеми формування інноваційної стратегії підприємства [3]; І. Маркіна та ін. оцінювали економічну привабливість аграрного сектору України в умовах глобальних викликів [4]; О. Присяжнюк і М. Плотнікова розробили модель управління в аграрному секторі [5]; Л. І. Федулова порівнювала стратегічні вектори розвитку економіки України та ЄС [6]. Питання необхідності завершення земельної реформи та розробки відповідної дорожньої карти відображено в працях В. Данкевича [7–9]. Проблеми регулювання розвитку аграрного сектора економіки та розробки відповідної стратегії розкрито в наукових працях Т. Зінчук [10], О. Скидана [11] та ін. Водночас, ураховуючи сучасні глобальні виклики та зміну кон'юнктури ринків, ця проблематика залишається актуальною.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування підходів до розробки економічних та екологічних векторів стратегії розвитку аграрного сектору економіки в контексті міжгалузевої інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із запровадженням ринкових відносин в Україні посилилася конкурентна боротьба між господарськими формуваннями в аграрній сфері. Окремому підприємству дедалі важче самотійно виробляти й реалізовувати сільськогосподарську та промислову продукцію. Конкурентні переваги продукції та підприємства в цілому досягаються лише шляхом інтеграції, яка полягає в посиленні економічних і виробничих зв'язків між країнами, сферами, галузями, підприємствами, організаціями й іншими суб'єктами світового ринку. Міжгалузева інтеграція дозволяє підвищити ефективність як окремого підприємства, так і галузей економіки аграрної сфери, що забезпечить виробництво достатньої кількості продуктів харчування та створить передумови для нарощування потенціалу промислових підприємств. Така ситуація створює необхідність стратегічного планування.

Слід зазначити, що не кожену стратегію можна реалізувати на практиці. Особливо це стосується аграрного сектору, який зазнає істотного впливу природних чинників. Дослідження факторів не завжди дає змогу уникнути помилок. На сучасному етапі розвитку національної економіки аграрний сектор України має важливе значення в збереженні суверенності держави, забезпеченні продовольчої та енергетичної безпеки. Він відіграє значну роль у

формуванні соціально-економічного та екологічного станів сільських територій. Для вирішення проблем, пов'язаних із нестабільністю конкурентних позицій продукції, відсутністю в товаровиробників мотивації щодо дотримання агроекологічних вимог, втратою продукції через недосконалість системи її логістики, зберігання та інфраструктурного забезпечення, незавершеністю земельної реформи, стратегічним завданням є створення організаційно-економічних умов з метою ефективного розвитку аграрного сектора (рис. 1).

Входження економіки України до світового господарського простору, участь вітчизняних виробників у конкурентній боротьбі на міжнародному ринку надає нового змісту процесу інтеграції між ланками національної економіки. Порушення економічних зв'язків між сільськогосподарськими та промисловими підприємствами негативно вплинуло на стан вітчизняного економічного зростання. Створення нових організаційно-правових форм агропромислового виробництва на основі міжгосподарської та міжгалузевої інтеграцій дасть змогу суттєво підвищити економічну ефективність і конкурентоспроможність як окремого підприємства, так і галузей економіки, пов'язаних з аграрною сферою.

На розвиток інтеграції значною мірою впливає рівень технологічної й організаційної єдності взаємопов'язаних підприємств, особливості окремих галузей, специфіка перероблюваної сільськогосподарської продукції, технології переробки. Факторами впливу на інтеграцію сільського господарства та пов'язаних з ним галузей є також рівень розвитку фермерських підприємств, особистих селянських господарств та їх спеціалізація. Ефективний механізм регулювання виробництва є необхідною передумовою для налагодження взаємозв'язків між галузями аграрного сектору економіки. У сукупності це характеризує агропромислову інтеграцію як процес, що відбувається за певних передумов і має вигоди та стимули для її учасників.

Досягнути збалансованого розвитку аграрного сектору економіки можливо лише за правильної розробки стратегічних орієнтирів розвитку на довгострокову перспективу. У процесі дослідження виділено кілька стратегічних векторів розвитку аграрного сектора економіки в умовах міжгалузевої інтеграції: стратегія євроінтеграційного розвитку, стратегія екологізації виробництва, стратегія галузевого збалансування, стратегія капіталізації інтегрованих формувань, стратегія державного регулювання, стратегія кластеризації економіки.

Стратегія євроінтеграційного розвитку. Україна перейшла на новий етап соціально-економічного розвитку, який зумовлений посиленням демократичних процесів та орієнтацією на розвинуті європейські країни. Ринок Європейського Союзу (ЄС) є одним з найбільш платоспроможних і, відповідно, представляє значний інтерес для вітчизняного аграрного сектору економіки. Оскільки товарні потоки ЄС концентруються саме в його межах, тому стратегія на європейську інтеграцію може забезпечити Україні розв'язання ряду економічних, соціальних та екологічних проблем [12]. Стратегія інтеграції до

ЄС означає для країни такий вибір її дальшого розвитку, що спрямований на якісно новий вищий рівень життя для усього суспільства, і це повинно бути забезпечено за рахунок новітніх технологій та ефективного й безпечного використання ресурсів країни. Особливо це актуально для аграрного сектору економіки. Україна має величезний потенціал у вигляді клімату, якості земель, рівня освіти та ресурсного потенціалу, однак, необхідно його раціонально використовувати.

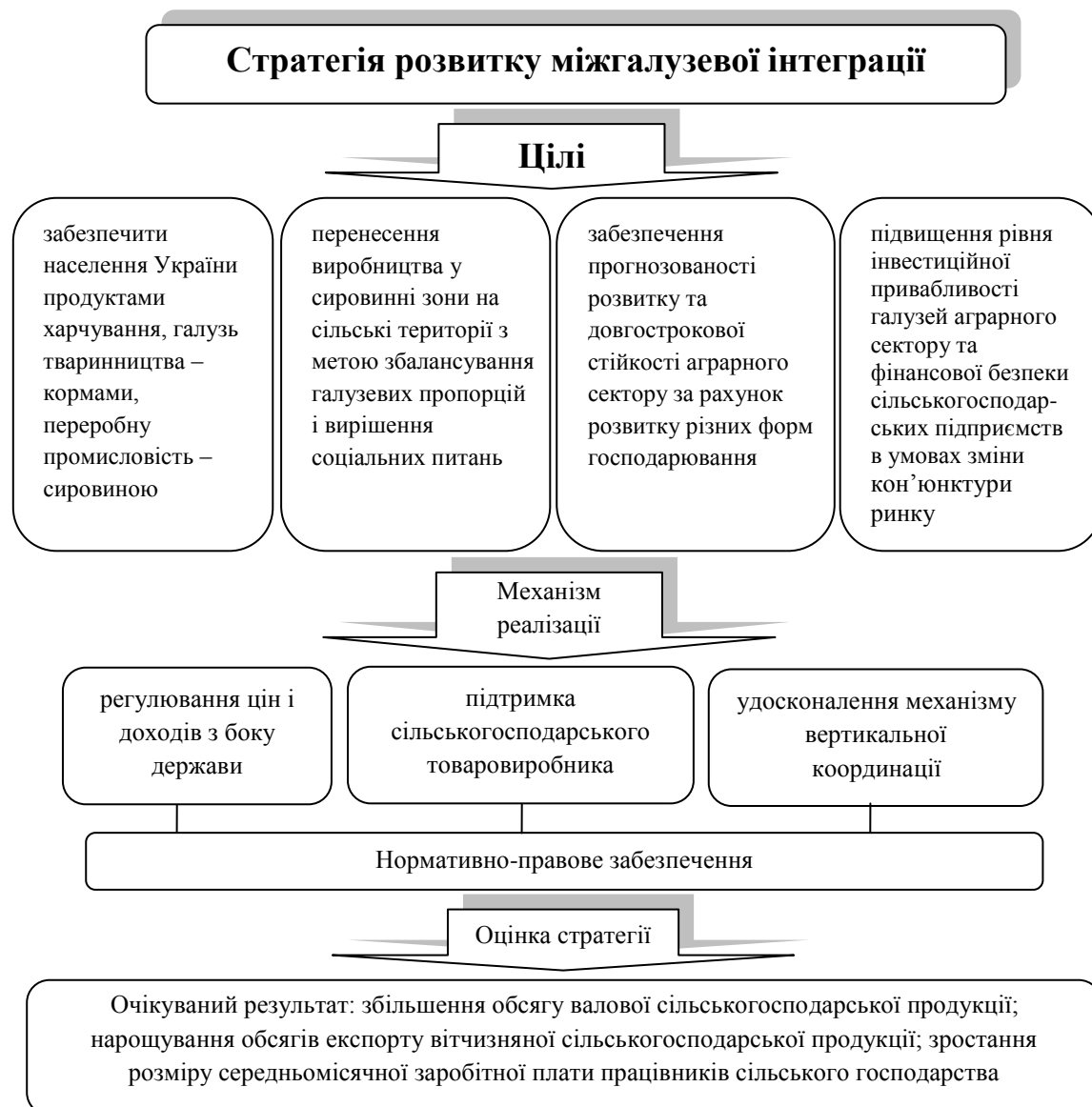

Рис. 1. Стратегія розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки України

Джерело: власні дослідження.

Зважаючи на те, що більшість регіонів України є аграрними, постає питання оптимізації галузевих пропорцій аграрного сектору економіки та підвищення конкурентоспроможності товаровиробників. Наразі вітчизняна продукція не зможе витримати європейської конкуренції ні за якістю продукції, ні за її обсягом, оскільки аграрна сфера є надто неефективною, неприбутковою

та застарілою. Незважаючи на такий негативний стан аграрної економіки, слід подолати цю кризу, враховуючи те, що Україна має всі потенційні можливості ефективного економічного зростання. У контексті інтеграції до розвинутих країн світу стратегія розвитку аграрного сектору економіки повинна передбачати такий рівень функціонування сільського господарства, за якого зовнішньоекономічна лібералізація не могла б ніяким чином зашкодити аграрній сфері, а лише підвищити конкурентоздатність вітчизняної економіки.

Стратегія екологізації виробництва. Зміна структури земельного фонду, яка відбулася в Україні за останні 10 років, не сприяла стабілізації землекористування [13]. В умовах приватного землеволодіння на стан ведення землеробства негативно впливає ціла низка факторів: незбалансована структура використання сільськогосподарських угідь і посівних площ, посилення процесів водної та вітрової ерозій, забруднення важкими металами та підкислення, зниження кількості поживних речовин у ґрунті. Винос органічної речовини із ґрунту окремими культурами (кукурудзою, ріпаком, соняшником, цукровими буряками, картоплею) у три-чотири рази перевищує нормативні показники [14].

Важливим завданням наразі є розробка законодавчих важелів впливу для призупинення негативних процесів деградації родючості ґрунтів, стабілізації агроекологічної ситуації в регіоні, з метою досягнення бездефіцитного балансу вмісту поживних речовин у ґрунті та забезпечення одержання сталих урожаїв сільськогосподарських культур і якісної продукції. Першим й основним механізмом контролю за родючістю є агрохімічна паспортизація земель. Власники та землекористувачі, у тому числі орендарі земельних ділянок, зобов'язані здійснювати заходи щодо охорони родючості ґрунтів, передбачені законами та підзаконними нормативно-правовими актами України.

Стратегія галузевого збалансування. Для досягнення економічного зростання Україні слід подолати низку проблем, які перешкоджають росту в сільському господарстві та промисловості, а саме: декларативність і недовіра державних стратегій розвитку; низький рівень ринкової інфраструктури; інформаційний вакуум сільського населення; нестача фінансових ресурсів; застарілість технологій; неефективність інституційного забезпечення розвитку галузей аграрного сектору економіки [15]. Важливим завданням на сучасному етапі є формування стратегії розвитку ефективного, соціально спрямованого аграрного сектору економіки. У цьому контексті можна виділити кілька стратегічних цілей розвитку галузей аграрного сектору економіки (табл. 1).

Перехід України до нових відносин господарювання є довготерміновим і складним. Наразі значна кількість необхідних елементів ринкової економіки перебуває на початковому етапі свого розвитку. Недостатня для економічного піднесення інфраструктура аграрного ринку створює великі проблеми для його розвитку. Характерним для сільського господарства є дисбаланс виробництва продукції за багатьма товарними позиціями.

Стратегічні цілі розвитку галузей аграрного сектору економіки

Ціль	Характеристика
Формування організаційно-управлінських структур для забезпечення розвитку інтегрованого агропромислового виробництва	створення кооперації та кластерних форм регіонального співробітництва для підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості підприємств і господарств аграрного бізнесу; концентрація агропромислового виробництва з формуванням на території замкнутих продуктових ланцюгів “виробництво–зберігання–переробка” та реалізація сільськогосподарської продукції на засадах інтеграції для одержання конкурентоспроможної продукції й підвищення продуктивності праці
Запровадження стратегічного управління сільським господарством	запровадження виробничих стандартів та аграрних паспортів для виконання функцій прогнозування, визначення цілей і контролю за дотриманням норм ведення сільськогосподарської діяльності, розроблення стратегій інноваційно- інвестиційного розвитку
Розвиток самоврядування, державно-приватного партнерства	активізація участі підприємств агробізнесу різних галузей у формуванні та реалізації державної аграрної політики шляхом розбудови ефективної системи самоврядування в аграрному секторі економіки, налагодження державно-приватного партнерства та запровадження механізму сільськогосподарської контракції для продовольчого забезпечення та виконання програм розвитку сільських територій
Розбудова розвинутої системи сільськогосподарського дорадництва	надання товаровиробникам, сільському населенню й органам місцевого самоврядування соціально спрямованих дорадчих послуг з підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення сільськогосподарської діяльності; діяльність Державної системи сільськогосподарського дорадництва, недержавних громадських дорадчих служб і консалтингових організацій, а також сільськогосподарських дорадників

Джерело: власні дослідження.

Стратегія капіталізації інтегрованих формувань. Значна увага в стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції має відводитися створенню замкнутого циклу виробництва продукції зернових і технічних культур інтегрованими господарствами – на основі їхніх стійких зовнішньоекономічних відносин та інтеграції із переробними підприємствами. Вирощування сільськогосподарських культур середніми за розмірами господарствами повинно здійснюватися за умови їх кооперування. Важливо розвивати мережу інфраструктурного забезпечення для розвитку міжгалузевої інтеграції. Актуальним наразі є виробництво підприємствами сировини для альтернативних видів енергії. Слід відмітити, що деякі інтегровані формування мають досвід налагодження замкнутих циклів виробництва, що дозволяє значно збільшувати їх капіталізацію (табл. 2).

“Кернел” – найбільший у світі виробник й експортер соняшникової олії, провідний виробник і постачальник сільськогосподарської продукції з регіону Чорноморського басейну на світові ринки.

**Капіталізація інтегрованих формувань аграрного сектора економіки
 України, 2016 р.**

Компанія	Біржа	Валюта	Ціна купівлі	Ціна продажу	Ринкова капіталізація, млн дол. США
Кернел Холдинг	Варшава	PLN	58,20	58,98	1190,3
Миронівський хлібопродукт	Лондон	USD	9,40	9,50	993,2
Астарта Холдинг	Варшава	PLN	51,00	51,7	331,7
Ovostar Union	Варшава	PLN	90,50	92,00	141,6
Індустріальна молочна компанія	Варшава	PLN	6,90	7,10	56,9
Avangardco	Лондон	USD	0,41	0,48	31,9
Агротон	Варшава	PLN	3,24	3,38	18,0
Мілкіленд	Варшава	PLN	1,91	1,97	15,3
KSG Agro	Варшава	PLN	1,90	1,93	7,3
Агроліга	Варшава	PLN	14,00	14,6	5,7
Укрпродукт	Лондон	GBP	2,50	3,25	1,5

Джерело: розраховано на основі даних agro.ua.net.

На частку компанії, заснованої в 1995 р., припадає близько 8 % світового виробництва олії. Свою продукцію “Кернел” поставляє більше ніж у 60 країн світу. Земельний банк “Кернела” – 560 тис. га. Перероблювальні потужності – 3 млн т насіння соняшника в рік, або 1,3 млн т олії і 1,2 млн т шроту за рік. З 2007 р. акції компанії торгуються на Варшавській фондовій біржі. Акціонери компанії – європейські інституційні інвестори та пенсійні фонди (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка капіталізації компанії «Кернел Холдинг», 2012–2016 рр.

Джерело: побудовано та розраховано на основі даних agro.ua.net.

“Кернел” володіє найбільшою приватною мережею елеваторів в Україні загальною потужністю одноразового зберігання в більш ніж 2,4 млн т зернових, які розташовані в ключових сільськогосподарських регіонах країни. Більше сорока елеваторів компаній надають послуги з очищення, сушіння та зберігання зернових як власних фермерських господарств, так і третіх осіб.

“Миронівський Хлібопродукт” (МХП) – вертикально інтегрована компанія, яка спеціалізується на виробництві курятини й вирощуванні зернових, а також інших сільськогосподарських виробництв (виробництво м’ясних виробів, готових до споживання). Земельний банк – 370 тис. га. Землі холдингу розташовані в Сумській, Київській, Вінницькій, Тернопільській, Хмельницькій, Івано-Франківській, Дніпропетровській областях. МХП – найбільший виробник (64 % ринку) та експортер (86 % обсягів експорту) курятини в Україні. Найбільший виробник м’яса (41 % ринку України) та комбікормів (25 % ринку України). У 2017 р. МХП одержав 42 % усіх бюджетних дотацій для аграрних підприємств України. МХП об’єднує виробничі потужності всієї технологічної схеми м’ясного виробництва – від вирощування та виробництва кормів, інкубаційних яєць, вирощування крупної худоби та домашньої птиці до переробки та реалізації готової продукції. Динаміку капіталізації інтегрованого формування Миронівський хлібопродукт представлено на рис. 3.

Рис. 3. Динаміка капіталізації компанії «Миронівський хлібопродукт», 2013–2016 рр.

Джерело: побудовано та розраховано на основі даних agro.ua.net.

“Астарта-Холдинг” – вертикально інтегрований агропромисловий холдинг. Основними напрямками його бізнесу є виробництво цукру та супутніх продуктів, зернових та олійних культур, молока та м’яса, а також переробки сої та виробництва біогазу. Земельний банк – 250 тис. га. Підрозділи компанії розташовані в Полтавській, Вінницькій, Житомирській, Тернопільській,

Хмельницькій, Чернігівській, Харківській і Черкаській областях. Завдяки налагодженню замкнутого циклу виробництва підприємству вдається нарощувати капіталізацію (рис. 4).

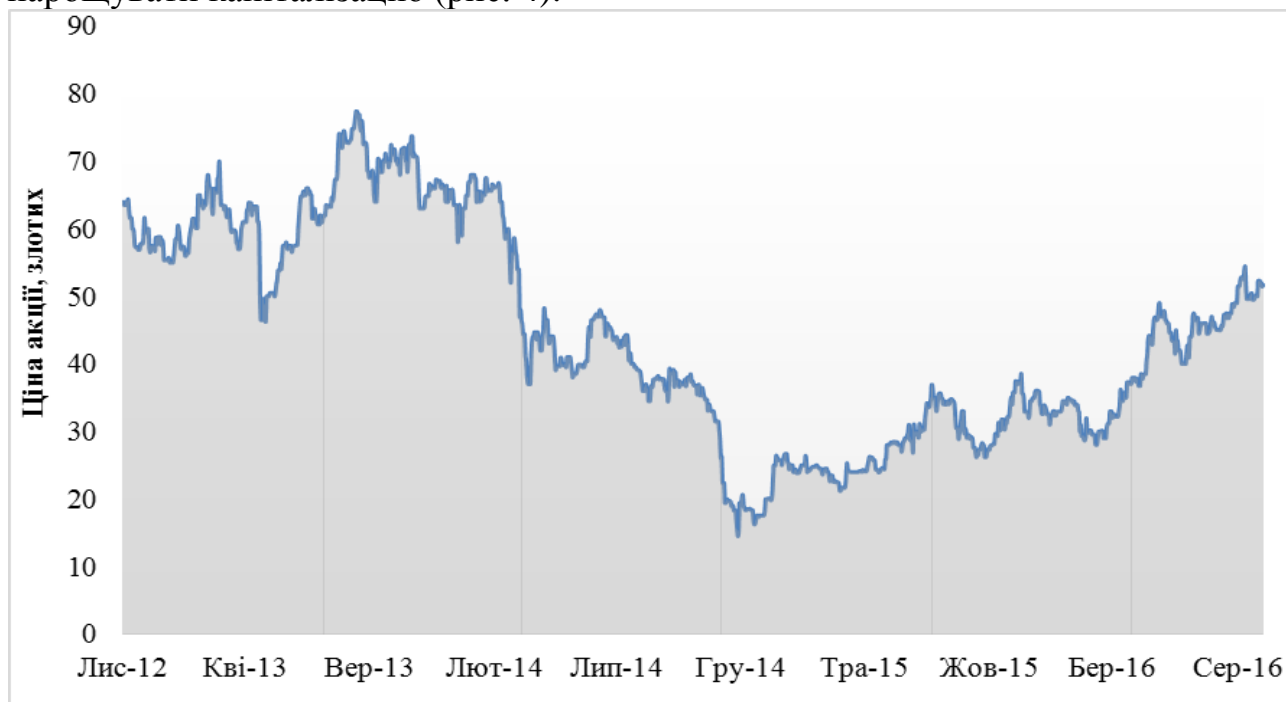

Рис. 4. Динаміка капіталізації компанії «Астарта Холдинг», 2012–2016 рр.

Джерело: побудовано та розраховано на основі даних *agro.ua.net*.

Діяльність інтегрованих формувань доводить їх економічну та екологічну ефективність. Формування замкнутого циклу виробництва дозволяє сформуванню синергетичний ефект і збалансувати виробничу структуру.

Стратегія державного регулювання. Ефективність аграрного сектору економіки в значній мірі визначається рівнем і досконалістю державного регулювання. Закони та інші нормативно-правові акти у сфері аграрних відносин служать джерелами аграрного права, оскільки вони відповідають Конституції України. Можна виділити серед великої кількості законів щодо аграрного законодавства лише незначну кількість тих, що відіграють визначальну роль у формуванні й реалізації державної аграрної політики України. Водночас у сучасних умовах реалізація стратегічних програм розвитку аграрного сектору економіки, оптимізація продовольчого ринку й підтримка підприємств значно уповільнюється постійною нестачею фінансового забезпечення, нестабільністю економічної та політичної ситуації, що обмежує можливості й масштаби підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

Стратегія кластеризації економіки. Відродити сільські території в Україні можливо за рахунок кооперації, кластеризації та інтеграції аграрного й промислового виробництва. В основу регіонального розвитку необхідно покласти об'єднувальний чинник, який сприятиме вагомому підвищенню ефективності наявного потенціалу. Ураховуючи те, що економіка України має аграрно-індустріальний характер, доцільним є створення таких кластерів, як

агрохарчовий, органічного землеробства та виробництва екологічно чистих продуктів харчування, біотехнологій, фармацевтичний, зеленого туризму, туристично-рекреаційний, відновлювальних джерел енергії та екологічних поселень. У перспективі ці кластери можуть бути об'єднані в єдиний. За такого об'єднання потенціал кластеризованих утворень буде значно переважати сумарний потенціал окремих суб'єктів господарювання. Це значно збільшить їхню конкурентоздатність й ефективність, що в результаті сприятиме поліпшенню показників економіки регіону.

Стратегічно важливо створити в Україні потужний біопарк кластерного типу як мережу інтегрованих підприємств із глибокої переробки зерна та іншої біомаси. Сутність глибокої переробки полягає у виділенні із зерна шляхом ферментації багатьох цінних компонентів, а також біоетанолу, з дальшим їх використанням у різних галузях аграрного сектору економіки. При цьому, біоетанол можливо виробляти не тільки із зерна кукурудзи, але і її стебел. Відповідні штами мікроорганізмів для цього вітчизняні вчені вже вивели. Виробництво біотехнологічних продуктів із високою доданою вартістю має вирішити для вітчизняного аграрного сектору економіки проблему з ринками збуту вирощеної продукції.

Запропоновані заходи дадуть змогу формувати як основу експорту не сировину, а продукти високої доданої вартості, при цьому додана вартість і робочі місця будуть на користь нашої держави. Лише за рахунок переробки вирощеної сільськогосподарської продукції Україна має можливість суттєво зміцнити свої позиції на світових ринках, особливо зернового напрямку та покращити економічні показники розвитку.

Експорт зерна має об'єктивні обмеження внаслідок підвищення конкуренції на світовому ринку, а його споживання у вигляді харчових продуктів і кормів для тварин теж можливе у певних межах. Світова "Зелена революція" набуває широкого розголосу, а тому Україна, яка має надзвичайно потужну базу біологічних ресурсів, повинна скористатися унікальним історичним шансом здійснювати їх переробку. Такий стратегічний напрям реалізують у європейських країнах [16–18]. Завдяки запровадженню інновацій і налагодженню замкнутого циклу виробництва на сільських територіях їм вдалося створити додаткові робочі місця, зупинити міграційні процеси та забезпечити збалансований розвиток аграрного виробництва [19]. Досвід виробництва продукції з доданою вартістю необхідно впроваджувати й на вітчизняних підприємствах. Механізмом для вирішення цього стратегічного завдання є дальший розвиток міжгалузевої інтеграції.

Висновки. В основу стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки України покладено завдання збалансованості галузевих пропорцій за економічними, соціальними та екологічними критеріями. Для дальшого розвитку міжгалузевої інтеграції необхідно:

1. Удосконалювати роботу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, створювати сучасні науково-виробничі об'єднання кластерного

типу, сповна використовувати ресурсний та природний потенціали сільських територій, створювати спільні підприємства з іноземними інвестиціями.

2. Запроваджувати у практику державного регулювання розвитку аграрного сектору і сільських територій елементи стратегічного управління на основі середньострокового і довгострокового програмування комплексного розвитку агропромислового виробництва. Розбудовувати систему міжгосподарського і громадського самоврядування по всій управлінській вертикалі з передачею їм частини державних повноважень із управління регіональним розвитком аграрного сектору економіки.

3. Запроваджувати механізми державної підтримки інноваційно-інвестиційних проектів місцевих програм розвитку, що реалізуються організованими у кооперативні підприємства та самоврядні міжгосподарські кластерні об'єднання.

4. Сформуванню дієздатну систему сільськогосподарського дорадництва, у тому числі використавши наявний потужний потенціал аграрної науки та освіти. Функціонування дорадчих служб допоможе у здійсненні соціально-економічних перетворень за рахунок налагодження інформаційного забезпечення господарського процесу в ланцюжку “виробництво-переробка-збут”. Надання консультаційних послуг необхідно здійснювати через мережу консалтингових центрів, які підтвердили свою ефективність в економічно розвинутих країнах.

Стратегія повинна враховувати можливості отримання додаткового ефекту за рахунок інтеграції підприємств різних галузей економіки та швидкого пристосування товаровиробників до умов внутрішнього й зовнішнього середовищ. Перспективами дальших досліджень є моделювання економічної ефективності переробки продукції на сільських територіях.

Список використаних джерел

1. Артеменко І. С. Аналіз процесу концентрації виробництва в аграрних підприємствах України та оцінювання її результатів. *Економіка АПК*. 2014. № 9. С. 69–75.

2. Дияк В., Ляшенко О. Формування конкурентної стратегії підприємств аграрного сектора на зовнішньому ринку. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2016. Vol. 2. No. 4. Pp. 85–94.

3. Дунська А. Р. Концептуальна схема формування інноваційної стратегії промисловості підприємства. *Економіка. Управління. Інновації*. 2011. № 2. С. 2–16.

4. Маркіна І. А., Сьомич М. І. Економічна привабливість аграрного сектору України в умовах глобальних викликів. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Сер. «Економічні науки»*. 2015. № 30. С. 169–175. <https://doi.org/10.31498/2225-6725.30.2015.74184>.

5. Присяжнюк О., Плотнікова М. Удосконалення моделі управління аграрними проектами. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2017. Vol. 3. No. 1. Pp. 164–172.

6. Федулова Л. І. Інноваційність економіки ЄС та України: напрями скорочення розриву. *Economic Annals-XXI*. 2016. № 156(1–2). С. 22–25. <http://dx.doi.org/10.21003/ea.V156-0005>.

7. Данкевич В. Є. Стан використання орендованих земель та дотримання договірних зобов'язань інвесторами. *Вісник ЖНАЕУ*. 2012. № 2. Т. 2. С. 19–26.

8. Dankevych V. Y. The utilization of farm lands in high-commodity production. *The advanced science journal*. 2013. № 7. Pp. 33–37.

9. Dankevych Y., Dankevych V., Chaikin O. Ukraine agricultural land market formation preconditions. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 2017. Vol. 65. No. 1. Pp. 259–271. <https://doi.org/10.11118/actaun201765010259>.

10. Зінчук Т. О. Нова парадигма сільського розвитку Європейського союзу: перспективи для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 11(77). С. 104–114.

11. Скидан О. В. Інституціональні засади формування аграрної політики України: монографія. Житомир: Полісся. 2010. 308 с.

12. Данкевич Є. М., Данкевич В. Є. Асоціація з ЄС: перспективи і ризики для товаровиробників та експортерів сільськогосподарської продукції. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 29–33.

13. Dankevych Y., Dankevych V., Chaikin O. Ecologically certified agricultural production management system development. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific EJournal*. 2016. Vol. 2. No. 4. Pp. 5–16.

14. Dankevych Y.M. The utilization of natural resources under the conditions of intersectoral integration. *The advanced science journal*. 2013. No. 8. P. 7–11.

15. Zinchuk T., Kutsmus N., Kovalchuk O., Dankevych V., Usiuk T. Institutional Transformation of Ukraine's Agricultural Sector. *Review of Economic Perspectives*. 2017. Vol. 17. Is. 1. Pp. 57–80. <http://dx.doi.org/10.1515/revexp-2017-0003>.

16. Babenko V. O. Modeling of factors influencing innovation activities of agricultural enterprises of Ukraine. *Scientific Bulletin of Polissia*. 2017. Vol. 2. Is. 1(9). Pp. 115–121. [http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2017-2-1\(9\)-115-121](http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2017-2-1(9)-115-121)

17. Szabo L., Grznar M., Zelina M. Agricultural performance in the V4 countries and its position in the European Union. *Agricultural Economics*. 2018. Vol. 64. Is. 8. Pp. 337–346. <https://doi.org/10.17221/397/2016-AGRICECON>.

18. Zeman K., Hron J. The agricultural sector has the most efficient management of state receivables in the Czech Republic. *Agricultural Economics*. Vol. 64. Is. 2. Pp. 61–73. <https://doi.org/10.17221/257/2016-AGRICECON>.

19. Tyrychtr J., Junek P., Vostrovský V., Vasilenko A., Nouza J. Towards Framework for Economic Value of Analytical Systems in Agriculture: Proposal of Research. *AGRIS Papers in Economics and Informatics*. 2016. Vol. 8. No. 1. Pp. 103–108. <https://doi.org/10.7160/aol.2016.080110>.

References

1. Artemenko, I. S. (2014), The analyses of process of production concentration on agrarian enterprises of Ukraine and its assessment. *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 69–75.
2. Dyyak, V., Lyashenko, O. (2016), Formation of competitive strategy of enterprises of the agricultural sector in foreign market. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 2, no. 4, pp. 85–94.
3. Dunska, A. R. (2011), The conceptual scheme of forming of innovation strategy of industrial enterprise. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*, no. 2, pp. 2–16.
4. Markina, I.A., Somych, M. I. (2015), The economic attractiveness of the agricultural sector of Ukraine in conditions of global challenges. *Reporter of the Priazovskyi State Technical University. Section: «Economic Sciences»*, no. 30, pp. 169–175. <https://doi.org/10.31498/2225-6725.30.2015.74184>.
5. Prysiazhniuk, O., Plotnikova, M. (2017), Improving the model of agricultural project management. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 3, no. 1, pp. 164–172.
6. Fedulova, L. I. (2016), Innovation of the EU economy and Ukraine: directions for reducing the gap. *Economic Annals-XXI*, vol. 156, is. 1–2, pp. 22–25. <http://dx.doi.org/10.21003/ea.V156-0005>.
7. Dankevych, V. (2012), State of the use of leased land and observance of contractual obligations by investors. *Visnyk ZhNAEU*, no. 2, vol. 2, pp. 19–26.
8. Dankevych, V. Y. (2013), The utilization of farm lands in high-commodity production. *The advanced science journal*, no. 7, pp. 33–37.
9. Dankevych, Y., Dankevych, V., Chaikin, O. (2017), Ukraine agricultural land market formation preconditions. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, vol. 65, no. 1, pp. 259–271. <https://doi.org/10.11118/actaun201765010259>.
10. Zinchuk, T. O. (2007), New paradigm of rural development in European Union: prospects for Ukraine. *Actual Problems of Economics*, no. 11(77), pp. 104–114.
11. Skydan, O. V. (2010), *Instytutsionalni zasady formuvannia ahrarnoi polityky Ukrainy* [Institutional Principles of the Formation of Agrarian Policy of Ukraine], Polissia, Zhytomyr, Ukraine.
12. Dankevych, Y., Dankevych, V. (2015), Association with the EU: prospects and risks for producers and exporters of agricultural products. *Global and National Problems of Economy*, vol. 7, pp. 29–33.
13. Dankevych, Y., Dankevych, V., Chaikin, O. (2016), Ecologically certified agricultural production management system development. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 2, no. 4, pp. 5–16.
14. Dankevych, Y. M. (2013), The utilization of natural resources under the conditions of intersectoral integration. *The advanced science journal*, no. 8, pp. 7–11.
15. Zinchuk, T., Kutsmus, N., Kovalchuk, O., Dankevych, V., Usiuk, T. (2017), Institutional Transformation of Ukraine's Agricultural Sector. *Review of Economic*

Perspectives, vol. 17, is. 1, pp. 57–80. <http://dx.doi.org/10.1515/revecp-2017-0003>.

16. Babenko, V. O. (2017), Modeling of factors influencing innovation activities of agricultural enterprises of Ukraine. *Scientific Bulletin of Polissia*, vol. 2, is. 1(9), pp. 115–121. [http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2017-2-1\(9\)-115-121](http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2017-2-1(9)-115-121).

17. Szabo, L., Grznar, M., Zelina, M. (2018), Agricultural performance in the V4 countries and its position in the European Union. *Agricultural Economics*, vol. 64, is. 8, pp. 337–346. <https://doi.org/10.17221/397/2016-AGRICECON>.

18. Zeman, K., Hron, J. (2018), The agricultural sector has the most efficient management of state receivables in the Czech Republic. *Agricultural Economics*, vol. 64, is. 2, pp. 61–73. <https://doi.org/10.17221/257/2016-AGRICECON>.

19. Tyrychtr, J., Junek, P., Vostrovský, V., Vasilenko, A., Nouza, J. (2016), Towards Framework for Economic Value of Analytical Systems in Agriculture: Proposal of Research. *AGRIS Papers in Economics and Informatics*, vol. 8, no. 1, pp. 103–108. <https://doi.org/10.7160/aol.2016.080110>.

How to cite this article? Як цитувати цю статтю?

Стиль – ДСТУ:

Данкевич Є. Стратегія розвитку аграрного сектору в контексті міжгалузевої інтеграції: економічні та екологічні вектори. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2018. Vol. 4. No. 3. Pp. 55–70. URL: www.are-journal.com.

Style – Harvard:

Dankevych, Y. (2018), Agricultural development strategy in the context of inter-sectoral integration: economic and environmental vectors. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 4, no. 3, pp. 55–70, available at: www.are-journal.com.